

ԵՐԱԿԱՆԱԳՈՎՐԾԻ «ՏԱԳՎԱՐ»Ը ԵՐԵԿ ԵՒ ԱՅՍՈՐ

ԴԵՌԻ ԷԶԱՄԻԱԾԻՆ — Նորին Ս. Օծութին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Առաջին, 1958ի Ապրիլին սկսեալ մինչեւ Սեպտեմբեր 15, աւելի քան տասներկու հեռագիրներով, Ս. Աթոռոյ Տեղապահը Մայր Աթոռ, Էջմիածին կը հրաւիրէր, խորհրդակցիլու Անթիլիասի հարցին շուրջը: Մյա խորհրդակցութեան ներկայ պիտի ըլլային նոյնպէս կ. Պղսոյ Դարեգին Պատրիարքը եւ Անթիլիասէն Դիրենիկ Սրբազնը: Հակառակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տուած իրենց խոստման, վերոյիշեալները պիտի յետաձգէին իրենց ճամբորդութիւնը ի Ս. Էջմիածին, առաջինը իր ժունկերու յաւիտենական յօդացաւը, իսկ միւսը իր ամենուն ծանօթ զրադու մները պատրուակելով: Հետեւարար պոշաւոր սուտ մըն է Հոկտեմբեր - Նոյեմբեր ԱՄՆՆի այն յերիւրանորը, թէ Տեղապահը առանց Միաբանութիւնն ու Պատ. Տնօրէն Ժողովը տեղեակ պահելու կը մեկնէր արտասահման:

Տեղապահի Էջմիածին մեկնելէն շաբաթ մը առաջ, Հոգ. Տ. Շահէ Վրդ. Անձմեանը Պղիս՝ Դարեգին Պատրիարքին կը հանդիպէր, ստուգելու թէ Նորին Ամենապատուութիւնը Ս. Էջմիածին պիտի մնանէ՞: Պատրիարքը կը յայտնէր Շահէ Վարդապետին, թէ եթէ Տէրը կամենար, քանի մը օրէն էջմիածին պիտի ըլլար: Ցեսոյ միայն յայտնի պիտի դառնար թէ ինչո՞ւ Տէրը չէր կամեցած եւ թէ ինչո՞ւ Նորին Ամենապատուութիւնը կը խարէր Շահէ Վարդապետը, գլորելով իր հասակէն աւելի մեծ այս սուտը: Իսկ Դերենիկ Եպիսկոպոսը, զէշ առեւտրականի իր համբաւին պատճառաւ, կը զգուշանար իրեն համար արգիլուած այդ գոտին ներս մուտք գործելու:

Ս. Աթոռոյ Տեղապահի բացակայութեան, Տիրան Սրբազնին, իրեւ արժանի վարածութիւն իր շահատակութեանց, կը հրահնագուէր Յորդանանի Կառավարութեան կողմէ հեռանալ երկրէն: Յորդանանէն իր արտաքաման պատճառը ծանօթ զրպարտագիրը չէր, ինչպէս այնքան ծիծաղելիորէն կրկնել ուղեցին իր խայտարդշամանկանիկները, որովհետեւ այդ գրութեան թուականէն աւելի քան վեց ամիսներ առաջ, Յորդանանի ներքին Փորձոց Նախարարութիւնը չէր ուղած նորոգել երկիր մնալու իր արտօնագիրը եւ երկիցս հրահնագուած չէր որ ան մեկնի Յորդանանէն: Թէ Տիրան Սրբազնն ու իր համախոնները ի՞նչ միջոցներով կը փորձէին երկարածել Յորդանանէն ներս իր ընակութիւնը, ատիկա իրենը շատ լաւ գիտեն ինչպէս տեղեակ են բոլոր անոնք՝ որոնք գործակատարներն էին այս շահաւէտ առեւտուրին:

Բարձրագոյն Ատեանը բնաւ չեղեալ չէ նկատած Տիրան Սրբազնի երկրէն հեռանալու հրամանագիրը, ընդհակառակն, խնդիրը քննելէն յետոյ, վերստին ներքին Կործոց Նախարարութեան կը վերադարձէր ին նկատառումն պարտ ու պատշաճ. իսկ այս վերջինը հարցը անգամ մը ես աչք անցնելէ վերջ, կը վերահստատէր իր վճիռը եւ զայն կը յղէր ծրաւսակէմի վսեմ. Կառավարիչն ի գործադրութիւն:

Տեղապահի բացակայութեան, Տիրան Սրբազնը արտաքաման իր ծախքով, մերել պիտի տար իր ութ համախոն եկեղեցականները, բռնագրաւման գործը դաւադրաբար միասին կարենալ ընելու համար: Դուրսէն այս եկողներուն պիտի միանային ներսէն քանի մը վարձատրուածներ եւ բռնութեան ներքին զիցողներ, գումարելու համար այն ժողովը՝ որ այդ օրերու ԱՄՆՆի մէջ «պատմական ժողով» կոչուած է: Հիմնական այս վերջով իրը թէ Կանոնադրութեան նրդ յօդուածի մը վրայ, իրաւունք կը տրուէր մի նշելով իրը թէ Կանոնադրութեան նրդ յօդուածի մը վրայ, իրաւունք կը տրուէր մի նույն Սուրէն Եպիսկոպոսի, Հոկտեմբեր Տիր, Ընդհ. Ժողովի հրաւիրելու Միաբանութիւնը: Այդ ժողովը իրապէս «պատմական» պիտի մնայ երևաւալէմի Պատրիարքութեան տարեգրութեան մէջ, իր ապօրէն ու խայտառակ արարքներուն համար, որուն դժբախտ

դերակատարը միայն Սուրէն Եպիսկոպոսի նման անգէտ մը կրնար ըլլալ : Անշուշտ այս խամաճիկը շարժման մէջ զնուզ, իր հստեւը կեցող չար ոգին էր, բայց զինքը վարձող ներու կամքին համածայն շարժողը՝ բոլորին ծանօթ ողբամելին :

Կանոնադրութեան ակնարկուած երդ յօդուածը ուրիշ բան չէ բայց Աւենական կանոնի ընդհանուոր գլուխին ներքեւ եղած կարգ մը ցուցումներ, ֆողովը վարելու կերպին հետ կապուած, ուր որոշապէս կ'ըսուի թէ Պատրիարքը, Տեղապահ, իսկ Պատրիարքի ամբաստանութեան պարագային, Պատրիարքական Փոխանորդը միայն կրնան հրաւիկի Միաբանութիւնը Ընդհ. ժողովի :

Հետեւարար կը հարցնենք, թէ մի ոմն Սուրէն Եպիսկոպոսը ի՞նչ հանգամանիր ունէր, Պատրիարք էր, Տեղապահ էր, թէ ոչ Պատրիարքական Փոխանորդ, եւ ինչ իրաւասութեամբ կ'արտօնէր ինքինը Միաբանական Ընդհ. ժողովին նախագահելու, օրինաւոր Տեղապահ վերակայութեան, երբ այս վերջինը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոփ հրաւիրով էջապահին մեկնած էր : Հետեւարար մենք եւս համածայն ենք թէ այդ ապօրէն ժողովը իրապէս «պատմական» էր, իր աննախընթաց խայտառակութեանին համար, իսկ անոր մատակարարը, նենգամիտներու ապատութիւնը մաքրող ծանօթ բոլորի կտորը, որ չկրցաւ երբեք զգալ տարանդութիւնը իր արարքին :

Զենք խօսիր տակաւին, Միաբանական Ընդհ. ժողովի օրինաւորութիւնը լրացնելու համար, գործադրուած բռնութիւններէն, Ընդհայու Եպիսկոպոսներն ու Վարդապահները որ ժողովասրահ զան : Վարդապահներէն մին Զամ Թաղէն՝ կռնակի վրայ կը բերուէր, ուրիշ մը Սուրբ Յարութենէն վերմակի մէջ փաթթուած մինչեւ Վանք կը բաշկրտուէր, եւ տակաւին ուրիշներ ծնեու եւ հրաշտութեով կ'առաջնորդուէին ի Պատրիարքար, Վանքին ու Միաբանութեան տէր դարձած անպատմասինանատու սինլրորներու միջոցաւ : Եւ այս բոլորը անոր համար, որպէսզի օրինաւոր Տեղապահն վար անըէր, եւ նոր օրերու փրկի Տիրան Սրբազննը ընտրուէր, միջնորդութեամբ դպրոցական մանուկներու եւ կիններու եւ օրինութեամբ Սուրէն Եպիսկոպոսին, որոյ վայել է փառք յախտեանս . ամէն :

Միաբանութեան այն տասնեւիցեց անդամները, զիսաւորութեամբ Տիրան Սրբազնի, որոնք Սուրէն Եպիսկոպոսին կը դիմէին, Միաբանական Ընդհ. ժողով գումարի տալու համար, զիտէին թէ ինչ կ'ընեն եւ թէ ինչո՞ւ համար այդ ապօրէն գործին կը լէէին Միաբանութեան պիտակաւոր երեցագոյնը : Կացութեան միակ անգիտակիցը, նախամեծար նկատուող եղկելին էր, որ չէր կընար անդրադառնալ թէ նախագահութեան աթոռին համար հոգի տուող Տիրան Սրբազննը ինչո՞ւ իրեն կը զիջէր այդ պատիւը, եթէ անկիկ իրապէս պատուաւոր գործ մը եղած ըլլար :

Միաբանական Ընդհ. ժողովի առերեւոյթ օրակարգը Ս. Աթոռոյ տնտեսութեան եւ Տիրան Սրբազնի վասրման հրահանգի պարագաները կը կազմէին, սակայն բռն օրակարգը գաւառիներու մտքին մէջ, Տեղապահը վար առնելու հարցն էր, որուն համար կը կազմակերպուէր այս ապօրէն ժողովը, իբրեւ առաջին արար գալիք խայտառակութեանց : Տակաւին «պատմական» այս ժողովը իր գնահատանքով լցուն վկայութիւնները պիտի արձանագրէ Տիրող բազմաչարքը ծառային, Տիրան Սրբազնի համար, Վարք Սրբոցի մէջ մեծարուած սքանչելագործ սուրբերը ստուերի մէջ ծգելու աստիճան : Խակ թէ Տիրան Սրբազննը որքան ատեն պիտի կրնար անթառամ պահել իր ճակտոն շուրջ հիւտուած ծաղիկներու այս դրասանգը, ատիկա «պատմական» ժողովի ատենագրութենէն բաղելու պէտք չունինք, Ս. Աթոռոյ նախընթաց չորս տարիններու իրադարձութիւնները բաւական են ըսկու թէ այս նոր առաքեալի տօնը ինչպէս հանդիսաւոր ելու է :

ԱՐՏԱՔՍՈՒՄ. — Խնայէս յիշեցինք, Տիրան Սրբազնի Յորդանան մնալու բոլոր նիգերը ապարդիւն պիտի մնային : Հոկտեմբեր 9ին (1958) Ներքին Գործոց նախարարութեան հրահանգով կը վուարուէր երկրէն իբրեւ անբաղծալի, մէկը որ իր փառափրութեանց հաշւոյն, երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնն ու Վանքարանական

ժողովուրդը երկու հակադիր հակատներու պիտի բաժնէր, այսինքն իր հոտած հաւեկիթը եփելու համար՝ պիտի յօժարէր ուրիշներու տունը կրակի տալ:

Վարպետողը սակայն յաջողած էր գործելու իր աւերը, թէ՛ Միաբանութենչն ներս եւ թէ՛ ժողովուրդին մէջ: Խնամքով կազմակերպուած էր զաւը, զնուած էին խիդեները, գործի վրայ էին պղտոր զուրիերու որսորդները, հեռահայեաց շահերով եւ ակնկալութիւններով: Հաշուեյարդարի ելած էին պարտուածներն ու վրիպածները: Զենք խօսիր տակահին միջնորդներու, պնակալէ զներու, սակարողներու եւ պատուաւոր ու անպատի մուրացկաններու այն գոհմակի մասին, որոնք Տիրան Սրբազնի եւ իրեններու մևայուն գործակատարներն ու պահանջատէրերը պիտի մնային, կողոպտելով զինքը իր հոգիէն ու գրպանէն հաւասարապէս:

Մեծ հրձիգի գտարումէն յիտոյ, վերոյիշեալ նախանձախնդրութիւններով լցցուած ամրոխը, աւելի ճիշդ զայն գարունները, բողոքի եւ ցոյցի պիտի ելլէին, գլխաւորուած «Ընդհ. Գործոց Վարիչ» Առուբէն Եպիսկոպոսի կողմէն: Տակաւին ցոյցի եւ բողոքի թափորը երաւաղէմի Կառավարչին լիմած, Վանքի բակին մէջ հաւաքուող ամրոխը, կաթսային մէջ եռացող կուպրի նման, ինքն իր վրայ պիտի գալարուէր, թուր ու հայ-հոյանք ժայթթբերը մարդոց հասցէին, որոնք նուազագոյն երեսուն տարի ծառայեր էին Ս. Թակորի, ամենէն դժուարին օրերուն եւ յաճախի ի զին իրենց կեանքին: Խսկ այդ օրերին սոնքացող թափօրապետները, ամենուն ծանօթ ներմակամօրուս գողերն էին ինչպէս նաև լիրբերն ու փոտրուածները այս Հաստատութենչն, որոնց անունները, տակաւին մինչեւ երէկ, նախատինքի հաւասար որակումներու վերադիրներ էին, պրժ-գանք պատճառելու աստիճան ամէն պարկետ մարդու: Որքան ճիշդ պիտի ըլլար հոս կրկնել թրբական առածք, զժբախտ ժամանակ, ուր բոլորները գամբուներու էին վերածուեր, ահ ու սարսափ տարածելով իրենց շուրջը:

Իէպի Կառավարչատուն դիմող թափօրին տպաւորիչ ու պատկառելի երեւոյթ մը տալու համար, մասնակցելու կը երաւորուէին, եկեղեցականներէն ու ժողովուրդէն զատ, նաև դպրոցական աշակերտներն ու մայրապետները: Ժողովրդային այս թափօրը երուասահէմի փողոցներէն պիտի բալէր զէպի Կառավարչատուն, Վսմ. Կառավարիչին ներկայացնելու բողոքը, Տիրան Սրբազնի երկրէն բռնի հեռացուելուն համար: Մինչեւ հոս ոչինչ անբնական: Կառավարիչը կը խոստանար ընելու իր կարելին, գոհացում տալու ժողովուրդի պահանջքին: Թափօրը սակայն իր վերադարձի նամբուն վրայ, ճիշդ նման Քերքէլայի ուխտագնացներուն, սրբազն կիրքերէ ուռած, պիտի ոռնար, պիտի գալարուէր ինքն իր վրայ, զջելով փողոցէ փողոց, պիտի հայհոյէր ու պոռչտար, կեցցէ ու անշիցի յայտարարութիւններով, օտարներու շշմած նայուածքներուն եւ արհամարհանքին ներբեւ: Վանք վերադառնալիքն յիտոյ տեղի պիտի ունենային գրգոխ ելոյթներ, պիտի խսուէին նառեր, պիտի ըլլային սպառնալիքներ, պիտի արուէին որոշումներ, ապա պիտի երգուէր «Ճէք ողորմեա», որպէսզի Աստուած ողորմէր այս խելակորյոյ ողորմելիներուն, որոնք այսպէս ծախած մարդկային ու ազգային իրենց ամենատարրական արժանապատուութիւնը, վերածուեր էին բռնի մը՝ որուն դժուար էր անուն մը տալ:

Հոգիներու մէջ ստեղծուած փոթորիկը յանկարծական էր ու համապարփակ: Բոլորը, աշխարհիկ թէ նոգեւորական, հաւատացեալ թէ անհաւատ, կուսակցական թէ հակակուսակցական, այր ու կին, մայր ու որդի, բոյր ու եղբայր, իրարու հետ, զէմ զէմի, ձեռք ձեռքի, կոկորդ կոկորդի, ինկած էին զղագալար այս հոսանքին մէջ, առանց անդրադառնալու իրենց արարքի զջուած ողբրգութեան:

Ժխորը խլացուցիչ էր, ամէն բերան կը խօսէր, կը ճչար, կը հայհոյէր, կը գովէր ու կը դատապարտէր: Զկար հեղինակաւոր ծայն մը որ զգաստութեան հրաւիրէր խելագարուած այս ամբոխը, ըսկելու համար անոնց թէ ամէն ինչ իր ծեւն ու չափը ունի, թէ այս գիտակցութենչն եւ հաւասարակուութենչն զուրկ եղսզները, իրաւունք շահեւու փոխարէն, կը կորսաննեն զայն, պատկառանք պարտագելու տեղ, ծիծաղելի եւ արհամարհելի կը դառնան:

Եւ իրապէս, եթէ աչքի առջնի բրենիք Յորդանանի Հայ համայնքի վերջն քանի մը տարուան համապատկերը, կը տարուինք մտածելու թէ՝ ամրող զաղութը լայնքն ու երկայնքն քածնուած էր, թէ եւ անհաւասար, բայց երկու հակամարտ ու թշնամի հասուածներու: Երկու հասուածներու մէջ ալ կային ամէն դրօշի ու գոյնի մարդիկ: Լուսաւորչականի կողքին կանգնած էին Կաթոլիկներ, Քողոքականներ, ընկերվարկաններ, ու ցեղապաշտներ, յեղափխականներ ու պահպանողականներ, հաւատացեալներ և անկրօններ: Առաջին ակնարկով քիչ մը տարորինակ ու անհավինակ կը լուսաւորին բնուութիւն երեւան պիտի բրէր պատկերին խորքը, եւ այն ատեն ամէն ինչ կը գառնար պարզ ու հասկնալի:

Բոլոր այս հայեցութիւններն ու վարկարեկի խօսքերը, ինչպէս նաեւ գովասանքներն ու համակրութիւնները, ուղղուած էին երկու եկեղեցականներու, մին հրէշի և միւսը հրեշտակի կերպարանքներով ընդունուած այդ օրերուն: Ու չկար մէկը, որ կարնար մտածել թէ մի գուցէ եթէ շրջուէին եղբերը, աւելի ճիշդ պիտի ըլլային հացցուած որակումները:

Երուաղէմի Հայ գաղութը չէ մոռցած անունները այն փափկասուն տիկիններուն եւ գարոցական մանուկներուն, որոնք խումբերով կը նեսուէին փողոց, յարձակելու, հայեցելու այս ու այն եկեղեցականի հասցէին. կը կանգնէին անոնց տուններուն զիմաց, կը քարկոծէին պատուհանները, ու վայրի կատուններու պէս կը ճանկէին ընդգիմացողները:

Չէ մոռցած գիշերային յարձակումները, խաղաղ ու շատ անգամ անպատճան տուններուն վրայ, եւ ասիկա եկեղեցական Հսկումներէն յետոյ, զեկավարուած սրբմաւոր անարժաններէ, որոնց պատիմը շատ զժուար պիտի ըլլայ որոշել, եթէ արդարութիւնը պատուհասել ու գէ չարիբը բատ արժանւոյն: Արդինեաւ ներողամտութիւնը սիալ մըն է այն չարիբներուն հանդէա՛ որոնք կը գործուին օրէնքին, արդարութեան, ազգային արժանապատուութեան եւ ընտանիքին զէմ:

Չէ մոռցած խօսքը թրբատիպ այն գարշելի արարածին, որ ի լուր Վանքաբնակ ժողովուրդին կը յայտարարէր, «Թէ արմատէն պէտք էր զնիքի եղիշչականները»: Չէ մոռցած զինքը, որուն միակ արժանիքը մարդկային կերպարանքով ստեղծուած ըլլակն է անտարակոյս: Չէ մոռցած իր ախտաւոր գործակիցները, մօրուսաւոր ու անմօրուս, որոնք յայտնի են իրենց ծծողի արհեստով:

Չէ մոռցած անմեղ զպրոցական աշակերտներուն սովորեցուած նախատինքներն ու հայեցութիւնները, որոնք «Ճափիկ ճափիկ ծիրանի» ի եղանակով ու ուժիմով պիտի կրկնուէին, նախատելու եղիշէ Սրբազանը եւ դրուատելու նոր օրերու մեծ նահատակն ու բազմաշարտար վկան Տիրան Արքապիսկոպոսը:

Չէ մոռցած տակաւին զպրոցական երեխաններու գինարբուքը եւ վարձկան ամազոններու գրոնց, քարերով ու բիբերով, առանձինն ու անպաշտական հակառակորդներու նկատմամբ, բայց մանաւանդ անոր դէմ՝ որ պիտի գար պատճառ ըլլալու իրենց ոսկորին, որուն համար իրենք գրաւի դրած էին յօժարամտօրէն իրենց չունեցած արժանապատուութիւնը:

Եւ այս բոլոր խայտառակութիւնները տեղի կ'ունենային, առտուան եւ իրիկուան ժամերգութիւններու պէս, եկեղեցներու զանգակներու ծայնով եւ ժողովուրդի զոհուն անկ մասնակցութեամբ: Խրաւունք ունինք բախու թէ ըրիստոնէութիւնն ու հայութիւնը, ո'չ Հռովմէական շրջանին եւ ո'չ Թուրքերու օրով այսքան չէին նախատուած:

Իսկ այս բոլորին իրեն թագ ու պակ, որուն Թուրքեն անգամ մատ պիտի խածնէին, պատկերն է խոշտանգուած այն նպիկոպասին, որուն սենեակին պատուաններն ու դուռը պիտի խորտակուէին, եւ յարձակողներու հեղեղը զինք իր առջեւ ծգած, լոլիկի եւ քարերու տարափին եւ գաւազանի հարաւածներուն տակ, պիտի վտարէր Վանքէն: Ու խոշտանգուած Եպիփառուոց, հայածուած՝ մանուկներու, կիններու եւ վրենք գրգռող անմարդկային արարածներու վոհմակէն, անմուռն պիտի բալէր փողոցէն, դէպի մօտակայ պահականոցը, օտարներու զարմացական նայուածքներուն ներքեւ:

Ամօթալի էր պատկերը, զիտուած այս բատմնելի արարքը գործադրողներու հաշույն, սակայն սրտառու էր տեսարանը, որ կը յիշեցնէր բրիստոնէական հին մարտի բոսներու տաժանքը, իրենց կոչումի եւ իտէալիներու սիրոյն կրուած: Ոյս մէկ հատիկ փաստը պիտի բաւէր, չորս տարիներէ ի վեր իրենց ապօրէն ու չար զիտումներուն մէջ վրիպած մարդոց բարոյական պատկերը բարացուցող, եթէ անոնք, գոնէ վայրկեանի մը համար, գիտնային հայօրէն ու մարդորէն զգալ ու անդրադառնալ եղածներուն:

ՍՏԱԶՐՈԱՑՆԵՐ: — Ժողովուրդները մանուկներու կը նմանին, խօսուած սուտը որքն խոշոր եւ այլանդակ ըլլայ, այնքան աւելի դիւրին տեղ կը գտնէ ամբոխի մտքին մէջ, որ հոգեքանօրէն ընդունակ է նման չափազանցութիւններու հետ հաշուուելու, մանկունակ ընկալչութեամբ մը:

Կերմանիոյ վերջին բռնախոտ զիտէր ամրովներու հոգիին այս գաղտնիքը, անոր համար սովոր էր յաճախ կրկնելու իր մտերիններուն. «Եթէ կարելի ըլլայ սուտ մը քան անգամ կրկնելու մարդոց ականջներուն, անիկա բաննչորս ժամ վերջ իրեւ ճշշմարտութիւն պիտի ընդունուի բոլորէն: Մամուլը պիտի կրկնէ զայն բազմաթիւ փոփոխակներով, իսկ դրացի պետութիւնները իրեւ բաղաքական լուր, ուատիօններէն պիտի տարածայնն զայն»:

Իսկ ուրիշ բաղաքական ծեռնածու մը, ժողովուրդներու զիւրահաւանութիւնը շահմգործելու այս կերպին համար պիտի բաէր իր մանկաւիկներուն, հարիւր սուտ խօսեցէր, եթէ յաջողիք անոնցմէ մէկ հատը ընդունել տալ, զահ մը ապահոված եւ նպաստաւոր բայլ մը առած կ'ըլլաք ծեր գործի յաջողութեանը համար:

Տիրան Սրբազնան ու իր հաւատարիմները ճարտարօրէն պիտի կիրարկէին այս մեթուր, մէկ կողմէն միամիտները խարելու եւ միւս կողմէն սպառապինուած նննդամիտներուն պատրուակ հայթայթելու, որ կարենային իրաւունք տալ իրենք իրենց, սուտը իրեւ ճշմարտութիւն զանառելու: Հետեւարար առանց ամենագոյզն ամօթի եւ խղանարութեան, ամենուն եւ ամէն տեղ պիտի խօսէին նղիչէ Սրբազնի իրաւուցած գումարներու, Դանձատունէն տրուած նուէքներու, Դանձատուն կողոպտած եւ եօթը պայուսակներով փախած ըլլալու, իր ճեղապահութեան շրջանին Սրբազնարարեան խրախնանքներ սարքած ըլլալու, մաքսաննենգութեամբ խոշոր գումարներու տէր դարձած ըլլալու մասին, առանց անդրադառնալու թէ այս բոլորը ո՞ւր եւ ո՞ր մոլորակին վրայ կրնային տեղի ունենալ:

Հարցին ծիծաղելի կողմը այն էր, որ բոլոր յիրիւրածոյ այս սուտերը ոչ միայն հալած իւղի պէս, հեղասահօրէն կ'ըմբոշխնուէին ժողովուրդի մնծ մասի կողմէն, այլ նաև մամուլն ու հանրային կարծիքը այս ուղղութեամբ իր մեղադրանքները պիտի բանածեէր, շատ լուրջ առնելով ըսուածները: Տիրան Սրբազնան ու իրենները շատ գոհի էին այս կացութենէն, որ շինուած սուտերու այս կարաւանը, ամէն օր աւելի բազմապատկուած, շրջան կ'ընէր մարդէ մարդ, տունէ տուն, հրապարակէ հրապարակ. ամենէն պարկեցած նկատուած մարդիկն անգամ ստիպուած կարծես հաւատք պիտի ընծայէին ըսուածներուն:

Սուտի եւ զրպարտութեան այս հեղինակները, ոչ միայն համոյք եւ բաւարարութիւն պիտի զգային իրենց այս արարքներէն, այլ պիտի յաջողէին ստեղծել հանրային կարծիք մը՝ որուն իրենք եւս մաս պիտի կազմէին, հաւատարով իրենց դարբնած սուտերուն: Էշուն զոոցը ափ մը գարիին համար է, կ'ըսէ մնր ժողովուրդը. Տիրան Սրբազնը զիտցաւ առատօրէն բաշխել այդ գարիին, գրգռելու ոմանց ախորժակը եւ կուրցնելու ուրիշներուն խղիճը:

(Ծարունակելի՝ 2)